

ЕКОТУРИЗМ – ЗВ’ЯЗКИ НАЦІОНАЛЬНИХ ПАРКІВ ТА ТУРИЗМУ НА ЗАКАРПАТТІ

Оршоля Нодь* – Ласло Дюриця**

*Слухач-аспірант факультету природничих наук Наукового інституту м. Пейч 7624, м. Пейч, вул. Іфйюшаг, 6, nagyorsolya866@gmail.com

**Доцент факультету природничих наук Наукового інституту м. Пейч 7624, м. Пейч, вул. Іфйюшаг, 6, gyuricza@gamma.ttk.pte.hu

Мета праці – аналіз туристичної ролі національних парків, а також дослідження екотуристичних ресурсів Закарпаття. Свідченням дедалі зростаючої актуальності цих питань є той попит на екотуризм, що спостерігається у наш час чи не по всьому світу. Застосування природних ресурсів живої природи, її цінностей у сфері екологічного туризму цілком обґрунтовано служить основою для покращення рівня життя та добробуту мешканців краю. Висновки, зроблені у науковій праці, можуть стати головними принципами для втілення цих перспектив у життя.

Ключові слова: екотуризм, національні парки, охоронні зони, природні цінності, Закарпаття.

А Б С Т Р А К Т

The purpose of the study is to analyse the role of national parks in Transcarpathia and to explore the ecotourism resources of the area. The increasing demand for ecotourism all over the world shows the topicality of the above mentioned questions. The utilization of ecotourism concerning the Transcarpathian wildlife and protected natural values may form the basis of welfare of the population in the territory. The conclusions of the present study may serve as a guideline in the realization of this.

Keywords: ecotourism, sustainable development, national parks, protected areas, natural values, Transcarpathia

---

Для більшості туристів найбільш привабливими чинниками є недоторкана, первозданна природа, різноманітність природного світу, чисте довкілля. Саме ці природні цінності є основою туристичного продукту. Водночас розвиток туризму, і передусім масового туризму, ставлять під загрозу ці цінності людства.

Негативний вплив масового туризму проявляється не тільки у руйнуванні природних цінностей, але й по суті може призвести до власного знищення, адже внаслідок руйнівного впливу сприятлива до тих пір

дестинація поступово втрачає свою привабливість. Це ж стосується негативного суспільно-культурного впливу туризму, адже автентичні культурні цінності вважаються чи не найголовнішою привабливою силою, в той же час внаслідок поширення масових поїздок, масової культури туризм поступово перетворюється у головний чинник глобалізації. (MICHALKO, 2007)

Слід відмітити, що провідну роль в аспекті розвитку туризму повинен отримати альтернативний туризм, у тому числі екотуризм. В ООН уже понад десятиліття тому

усвідомили значення цього фактора; свідченням цьому може слугувати той факт, що 2002 рік було оголошено роком екотуризму.

До тлумачення поняття екотуризму долучилася ціла низка організацій, в тому числі міжнародного рівня, попри це на сьогодні не існує точного визначення цього поняття. Згідно з визначенням офіційної Міжнародної природоохоронної організації,

«екотуризм – це тип туризму, що полягає в подорожі та відвідинах до відносно недоторканих з боку людини територій, пізнання їх природних, а також культурних цінностей. Екотуризм допомагає освіті туристів та розвиває у них толерантність, дозволяє збирати гроші на заходи зі збереження території, допомагає розвитку ізольованих поселень. Розвиток екотуризму часто розглядається як важливий засіб збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь. Екотуризм найбільш приваблює тих туристів, яких турбують проблеми екології. Він часто включає волонтерську роботу, інші активні заходи зі збереження навколишнього середовища та навчальні програми, що допомагають зменшувати негативні аспекти впливу людини на природу» (www.kvvm.hu).

На подібних принципах ґрунтується і тлумачення СОТ: «Екотуризм вміщує ті засновані на природній привабливості форми туризму, головною мотивацією яких є спостереження за природою, шанобливе ставлення до неї, збереження і примноження її цінностей» (SULYOK, 2001).

У різних країнах та регіонах різними є не тільки тлумачення поняття, але й його зміст. У Північній Америці основою екотуризму є недоторкана природа, яку слід

оберігати і примножувати; в Європі ж вона означає сукупність природних та культурних цінностей, тобто місцеве населення та його культура також є важливими складовими екотуризму (GYURICZA, 2008). У першому випадку екотуризм включає в себе весь широкий спектр діяльності, пов'язаний із природою, що провадиться в природоохоронних зонах; у другому випадку – ту форму туризму, головною метою якого є мінімізація негативного природного та суспільно-культурного впливу (SULYOK, 2002).

Національні парки як мозаїчні острівці природи

Оскільки територіально екотуризм чи не найбільше пов'язується із національними парками, ці території відіграють провідну роль у функціонуванні цього різновиду туризму. Природоохоронні території завжди передбачають правовий захист з боку законодавства, але в різних країнах існують різні ступені цього захисту. Для окремих, розвинутих регіонів Землі, зокрема для переважної частини Європи, притаманні висока густота населення та розміщення населених пунктів, високорозвинута промисловість та сільське господарство, тож розвиток туризму, що набуває все більших обертів, лягає важким тягарем на стан природи та довкілля. Враховуючи, що на сьогодні вкрай важко знайти такі території, де не проявився б вплив людської діяльності, тож у випадку цих регіонів можемо вести мову хіба що про зони, де умови більш-менш наближені до природних.

Попри те, що Міжнародна природоохоронна організація об'єднує заповідні території в єдину систему, в різних країнах користуються термінологією, що суттєво відрізняється від інших, поняття наповнені іншим змістом, та й ієрархія

природоохоронних територій далека від єдиних стандартів.

Мета національних парків – зберегти екологічну цілісність однієї або кількох екосистем, виключити будь-яку діяльність або заселення, що суперечать цим цілям, а також гарантувати ті духовні, наукові, виховні, рекреаційні умови, що з природоохоронної та культурної точки зору сумісні із основною метою цих парків. Завдання національних парків базуються на єдності трьох основних принципів: захист природи – виховання – туризм.

Всередині самих національних парків під сферу захисту потрапляє передусім сукупність живого світу, але її органічно можуть доповнювати – або навіть

домінувати – морфологічні форми та історично-культурні пам'ятки різного характеру (GYURICZA, 2008)

Можлива туристична роль національних парків та природоохоронних територій на Закарпатті

Місцеві форуми та ЗМІ часто іменують Закарпаття «Карпатською Швейцарією», вказуючи тим самим на унікальні природні задатки та туристичні цінності краю. Туризм у багатьох частинах світу є джерелом, важливою передумовою для розвитку та економічного піднесення конкретного регіону, але водночас може мати негативні наслідки, адже масовий наплив відвідувачів несе в собі небезпеку для довкілля.

Таблиця І. Кількісні показники природоохоронних територій на Закарпатті

Тип природоохоронної території	Кількість (шт)	Територія (га)
Біосферний заповідник	1	58035,8
Національний природоохоронний парк	3	87964,3
Регіональний природоохоронний парк	2	14961,9
Природоохоронна територія загальнодержавного значення	19	12368,0
Природоохоронна територія місцевого значення	47	5647,4
Пам'ятка природи загальнодержавного значення	9	464,0
Пам'ятка природи місцевого значення	329	478,2
Ліс, що перебуває під охороною	9	1183,3
Ботанічний сад загальнодержавного значення	1	86,4
Дендрарій місцевого значення	4	37,9
Пам'ятка паркового мистецтва загальнодержавного значення	1	38,0
Пам'ятка паркового мистецтва місцевого значення	31	134,7
Всього	456	181399,9

(Джерело: Торної, 2013 р.)

Унікальна краса природного світу Закарпаття представлена трьома національними парками – Синевирським, Ужоцьким та «Зачарованим краєм», одним біосферним заповідником – «Карпатська біосфера», вісьмома природоохоронними районами, а також кількома сотнями пам'яток природи та культурних парків. (IZSÁK, 2009; BERGHAEUER, 2012) Всі вони перебувають під охороною.

Національний парк «Зачарований край» – наймолодший на Закарпатті, він був заснований у 2009 році. Його площа складає 6101 гектар, адміністративно парк належить до Іршавського району. Ця територія – скарбниця безмежних природних багатств, що криє в собі значні перспективи з точки зору розвитку екотуризму.

Одним із найбільш улюблених і відвідуваних туристичних об'єктів Закарпаття є Національний природний парк «Синевир». Розташований він у Міжгірському районі, був заснований 1989 р., займає площу в 40 400 гектарів. Мальовнича краса Синевирського озера, унікальний природний світ Горган приваблюють сюди тисячі відвідувачів.

Ужгородський національний парк (місце розташування – Ужгородський район, рік заснування – 1999, площа – 39 159,3 га) є органічною складовою міжнародного Біосферного заповідника північних Карпат, розташованого на території трьох сусідніх країн.

Карпатський біосферний заповідник – найбільш значимий природоохоронний об'єкт області. Резервація складається із восьми територіальних масивів, 4 з них розташовані у долині річки Тиса (BEDEJ, 2005). У 2007 р. шість масивів резервації, що перебувають під посиленою охороною, разом з іншими чотирма, розташованими на території Словаччини, було внесено

до списку світової спадщини ЮНЕСКО. Тутешні ліси, характерні для помірного кліматичного поясу, внаслідок останнього поширення зберегли різноманіття флори та фауни пралісів Європи (whc.unesco.org).

Функціонування національних парків та природоохоронних заповідників на Закарпатті додає оптимізму, адже міжнародні та вітчизняні тенденції, а також досвід свідчать про те, що привабливість первозданої краси природи, потреба в екотуризмі невпинно зростають. Важливою передумовою довгострокового розвитку туризму в області є доцільне, раціональне використання природних задатків. Оскільки туризм як галузь господарства в Україні ще не має усталених традицій, захист довкілля повинен стати пріоритетним питанням, у формуванні свідомого ставлення людини до природного багатства більшу роль повинні відігравати національні парки та природоохоронні заповідники.

Висновки

Численним територіям, що збереглися у первозданній красі і яких не торкнулися наслідки життєдіяльності людини, Закарпаття завдячує своїм периферійним розташуванням. Сприятливі морфологічні задатки створюють плідне підґрунтя для розвитку туризму, в тому числі екотуризму. Палітра таких можливостей розширюється дедалі більше. Найбільшу кількість відвідувачів ваблять пішохідні туристичні маршрути. Найпопулярнішим є маршрути до Національного природного парку «Синевир» та заповідного масиву «Чорногора».

Організація пішохідних походів має багате минуле, адже вони були популярні ще за радянських часів. Зовсім не другорядним фактором є низький рівень затрат цього

виду туризму. Стосовно екотуризму, його масштабів, кількості учасників достовірних офіційних даних немає. Пішохідні походи організовуються переважно спільно з іншими видами туристичного продукту або ж у їх доповнення.

Важливість формування свідомого, бережного ставлення до природи та її багатств знаходить дедалі ширше застосування і в освітньому процесі, цій меті слугує ціла низка програм обласного керівництва. Так, до прикладу, у 2007 р. було започатковано програму «Екотуризм і стратегія розвитку бережного ставлення до природи на Закарпатті». Втілення в життя цих прагнень є вкрай важливим, адже наслідком

масового туризму часто стає забрудненість довкілля. Подібні негативні випадки можемо спостерігати на горі Говерлі, біля водоспаду Шипіт, навколо Синевирського озера.

Отже, можемо зробити висновок, що головні завдання екотуризму — охорона природи, стимулювання і задоволення бажання спілкуватися з природою; подорож у природу, причому головний зміст таких подорожей – ознайомлення з живою природою, а також з місцевими звичаями і культурою; запобігання негативному впливу на природу і культуру; зведення до мінімуму негативних наслідків екологічного і соціально-культурного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

- BEDEI, M.I.: Magic Carpathiens National Natural Park and Landscape Reserves of Transcarpatia. In: Hamor, F. D., Zacharovani Karpati. 2005, Karpati, Uzhorod, p.24-25.
- BERGHAEUER S.: A turizmus mint kitérési pont Kárpátalján (?) (Értékek, remények, lehetőségek Ukrajna legnyugatibb megyéjében). Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola, PhD értekezés, 2012. Pécs 213 p. http://old.foldrajz.ttk.pte.hu/phd/phdkoord/nv/disszert/disszertacio_berghauer_nv.pdf
- FEDORCSENKO, V.K. – GYOROVA, T.A. (Федорченко В. К. –ДЬОРОВА Т. А.): Історія туризму в Україні. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, Вища Школа, Київ, 2002. 196 p.
- GYURICZA L.: A turizmus nemzetközi földrajza. Dialog-Campus 2008, Pécs
- IZSÁK T.: Természetvédelmi területek. In: Baranyi B. (szerk.): Kárpátalja. MTA Regionális Kutatások Központja, 2009, Pécs–Budapest, pp. 154–158.
- PAP, Sz. (Поп С.): Природні ресурси Закарпаття. Державне видавництво «Карпати», 2009. Ужгород. 336 p.
- MICHALKO G.: A turizmuselmélet alapjai. Kodolányi János Főiskola, 2007. Székesfehérvár
- SULYOK J.: Ökoturizmus. 2001, (In: Turizmus Bulletin V. évf. 4. szám, pp. 17-20.)
- SULYOK J.: Ökoturizmus Németországban. 2002, (In: Turizmus Bulletin VI. évf. 2. szám, pp. 25-28.)
- SZTERCSUK, Sz. (Степчук, С.): Закарпаття. (Кárpátalja). Ужгород, Поліграфцентр „Ліра”, 2003, 120 p.
- ZSELICKY I.: Állatvilág. In: Baranyi B. (szerk.): Kárpátalja. MTA Regionális Kutatások Központja, 2009, Pécs–Budapest, pp.147–151.
- <http://tiszaiakornyezet.weebly.com>
- <http://ecozakarpat.gov.ua>
- <http://www.kvvm.hu/index.php?hid=255&pid=11&sid=11>
- <http://www.nemzetipark.gov.hu/>
- www.wwf.hu
- www.kvvm.hu/dokumentum

2014. március 1.

Kijevi hivatalos látogatása után egy nappal Kárpátaljára is ellátogatott **Martonyi János**, Magyarország külügyminisztere. A neves vendég Beregszászon találkozott a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola vezetésével, tanáraival, diákjaival. Megtekintette a főiskola épületét, tárgyalást folytatott Orosz Ildikóval, a főiskola elnökével és Brenzovics Lászlóval, a KMTF JA elnökével.